

ПЕДАГОГІЧНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ ЧЕРКАЩИНИ У 20-30-ті рр. ХХ ст.: РЕОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОГО СКЛАДУ

У статті прослідковано реорганізації педагогічних навчальних закладів Черкащини у 20-30-ті рр. ХХ ст., показано набори студентів, їхній статевий, національний, партійний, соціальний, віковий склад.

Ключові слова: *студенти, інститут, технікум, набір, кампанія.*

В останні роки певною мірою активізувалося вивчення історії педагогічної освіти Черкащини у драматичні 20-30-ті рр. ХХ ст. Окремі аспекти проблеми вивчали В.М. Мельниченко¹, М.І. Бушин, О.І. Гуржій, А.Г. Палій², автори колективних видань «Вища педагогічна освіта і наука: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Черкаська область»³, «Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького»⁴ та ін. Однак ряд питань все ж потребують ґрунтовного дослідження. У нашій публікації звернемо увагу на реорганізації педагогічних навчальних закладів краю, формування студентського контингенту, кількісний склад молоді, її національну та партійну приналежність, освітній ценз, статевий розподіл тощо.

Швидке зростання шкільної мережі на початку 1920-х рр. вимагало великої кількості вчителів. Випускники педагогічних навчальних закладів становили лише незначну частину від потреби, а тому школи змушені були брати на роботу осіб без спеціальної педагогічної освіти. Про освітній рівень вчителів свідчить офіційна статистика по Київській губернії за 1922 р.: лише 16% вчителів мали закінчену вищу освіту, незакінчену вищу – 4,1%, середню закінчену – 56,9%. Решта отримали нижчу чи домашню освіту⁵.

Упродовж 20-30-х рр. ХХ ст. педагогічні навчальні заклади неодноразово реорганізовувалися. 6 лютого 1921 р. почав діяти Черкаський інститут народної освіти у складі одного факультету соціального виховання з трьома відділеннями – природничим, фізико-математичним, історико-філологічним⁶. Новий навчальний заклад продовжив традиції підготовки у місті педагогічних кадрів. З 1912 р. тут діяла вчительська семінарія⁷. У жовтні 1922 р. на базі ІНО та педагогічної школи у Черкасах було організовано трирічні вищі педагогічні курси. У липні 1925 р. її реорганізували у педтехнікум (ПТ)⁸. Педтехнікуми функціонували також у Золотоноші, Корсуні (з 1925 р.) й Умані (з 1926 р.), які виникли на базі педкурсів⁹.

У травні 1930 р. Черкаський ПТ перетворили в ІНО¹⁰. Того ж року постановою РНК УСРР від 14 серпня на базі ІНО було утворено інститут соціального виховання з трирічним терміном навчання. У його складі діяли три відділення – агробіологічне, технічно-математичне та історич-

не¹¹. У 1933 р. Черкаський ІСВ реорганізували у трирічний педагогічний інститут з трьома факультетами – природничим, фізико-математичним, мовно-літературним¹². З 1935 р. виш готував фахівців на двох факультетах – фізико-математичному і хіміко-біологічному. Термін навчання складав 4 роки¹³. У 1938 р. при Черкаському педінституті почав функціонувати учительський інститут з дворічним терміном навчання з одним мовно-літературним факультетом, який мав готувати вчителів російської і української мови та літератури¹⁴.

Подібні реорганізації відбулися і в Умані. У 1930 р. тут на базі ПТ створили ІСВ з трирічним терміном навчання у складі 4 відділень – техніко-математичного, соціально-економічного, мовно-літературного, біологічного¹⁵. У 1933 р. ІСВ реорганізували у чотирирічний педагогічний інститут, який мав 3 факультети: історичний, мовно-літературний, біологічний¹⁶. В 1935 р. у зв'язку з гострою потребою у вчительських кадрах він стає учительським і термін навчання скорочується до двох років. Заклад мав два факультети – фізико-математичний і природничо-географічний¹⁷.

Поряд з педвишом, в Умані функціонував і середній педагогічний навчальний заклад – технікум ім. Т.Г. Шевченка¹⁸. Такі ж заклади діяли у 30-х рр. в Золотоші і Корсуні¹⁹.

Певну увагу у закладах приділяли формуванню студентського складу. На жаль, наявних матеріалів обмаль, які б вичерпно показали хід вступних кампаній. При вступі у ВНЗ республіки вихідцям з трудових верств населення надавалися значні переваги. Пересічним громадянам це дуже імпонувало і цьому є багато підтверджень. Зокрема, резолюція Черкаського повітового з'їзду незаможних селян від 15 жовтня 1922 р. містить в ухвальній частині категоричну вимогу домагатися підвищення норми набору незаможників на робітфаки у виші та повного виконання цих норм²⁰. Один з архівних документів Державного архіву Черкаської області містить протокол засідання президії Черкаського повітового бюро профспілок, на якому ухвалили створити при губернській раді профспілок комісію, яка мала зайнятися розподілом місць у виші у відповідності з чинною інструкцією²¹.

При окремих вишах створювалися підготовчі курси. Так, у 1925-1926 навчальному році на курсах при Уманському ПТ навчалися 44 особи. У Корсунському ПТ студіювали 52 особи²². У 1928 р. у Золотоношському ПТ було 53 курсанти²³.

У 1921 р. здійснили набір у єдиний на той час педагогічний виш – Черкаський ІНО. Потреба регіону в учительських кадрах була настільки великою, що перший набір студентської молоді становив 214 осіб²⁴. Студентами стали направлені Кременчуцьким губернським відділом народної освіти вчителі сільських шкіл, передусім Черкаського повіту, який у той час входив до Кременчуцької губернії. Серед них було чимало випускників Черкаської вчительської семінарії. Були також і «вільні студенти» – здебільшого місцеві вчителі, яким дозволялося відвідувати заняття за

власним бажанням²⁵. Після реорганізації курсів у педтехнікумі у 1925-1926 рр. щорічно приймали близько 35 осіб, а у 1927 р. – 70 студентів²⁶. У 1929 р. конкурс при вступі склав 2,89 особи на місце. Того ж року Черкаський ПТ поповнили 164 першокурсники. Серед них за соціальним станом переважали селяни – 112 осіб. Робітників було 34 особи, наймитів і трудової інтелігенції – по 7, службовців – 3, кустарів – 1. За національністю абсолютно переважали українці (143 особи). Євреїв налічувалося 16 осіб, росіян – 3, поляків – 1. Серед першокурсників було 8 комуністів і 50 комсомольців, 49 членів комітетів незаможних селян (КНС)²⁷.

У 30-х рр. комплектування контингенту студентів мало свою специфіку. Важливим джерелом поповнення студентських рядів були слухачі робітфаків. Зокрема, при Уманському ІСВ діяли робітфакі: денний і вечірній – в Умані, вечірні – у Звенигородці, Тальному і Монастирищі²⁸. Саме за допомогою робітфаків здійснювалася пролетаризація складу студентів. Щоб випускники робітфаку після його закінчення не порозбігалися в інші виші, при прийомі на робітфак від кожного слухача почали вимагати розписку-зобов'язання про те, що він не лише буде добросовісно відвідувати всі заняття, а й неодмінно вступатиме саме в той виш, робітфак якого він закінчить. Такі розписки-зобов'язання зберігаються у деяких особових справах колишніх студентів Уманського педагогічного інституту. Знайдено там і анкети, в яких запитувалося переважно про соціальне походження, майновий стан батьків (величина заробітку чи земельного наділу), партійність тощо. Причому одну і ту ж форму анкети заповнювали 2, а то й 3 рази, навчаючись на різних курсах. Внизу анкети була сувора приписка, згідно з якою категорично заборонялося не лише робити правки в анкеті, а й давати її студенту після того, як вона буде заповнена і підшита до особової справи. Легко зрозуміти, для чого це робилося, якщо звернути увагу на підкреслені червоним олівцем розбіжності у відповідях одного і того ж студента на одні і ті ж питання анкети, зроблені у різні роки²⁹. Контингенти набору до робітфаків були значними. Так, в Уманському ІСВ у 1931 р. на денний робітфак набрали 98 осіб, вечірній – 273³⁰. У 1937 р. у Черкаському педінституті на денний робітфак планували набрати 60 осіб, а на вечірній – 115. Заяви про вступ подали 500 претендентів. Тому вирішили децю збільшити контингент і на навчання прийняли загалом 220 слухачів³¹.

Певна увага приділялася профорієнтаційній роботі. Зокрема, у звіті Уманського ІСВ за 1932-1933 н.р. йшлося про те, що в 15 районах регіону оприлюднили оголошення про набір до інституту. В окремі райони відрядили комсомольців для «вербування» вступників. Крім того, у порядку соцзмагання кожний студент взяв на себе зобов'язання залучити до вишу не менше одного абітурієнта³².

Як і в попереднє десятиліття, у 1930-х рр. в основу підбору студентів було покладено класовий принцип. Переважна частина студентства мала бути з робітничого класу і трудового селянства. Широко практикувало-

ся відрядження на навчання робітників-комуністів, комсомольців, членів профспілки, селян-бідняків, демобілізованих із лав Червоної Армії. Щоправда, мали місце випадки, коли відряджаючі органи не виконували своїх зобов'язань. Наприклад, 20 жовтня 1930 р. з щойно утвореного Уманського ІСВ скаржилися ЦК КП(б)У, що на 19 жовтня по мобілізації до вишу прибули лише 9 осіб при плані у 60 осіб. Тому висловлювалося прохання вжити заходів, оскільки «відсутність студентів підірве роботу інституту». Власне освітній рівень тих, хто прибув був дуже низький. Зокрема, 2 абітурієнти, які представляли Хотчеватський район, мали лише освіту за 4-річну школу. Подібне було і з вступниками з Монастирищенського району³³.

29 грудня 1935 р. постановою ЦВК і РНК СРСР «Про прийом до вищих навчальних закладів і технікумів» було відмінено обмеження, пов'язані з соціальним походженням абітурієнта. Цей крок радянської влади подавався комуністичними ідеологами не як визнання помилковості попередніх установок, а виключно як демонстративне декларування свідчення перемоги над класовими ворогами. Крім того, постановою РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 3 вересня 1935 р. випускникам-відмінникам надавалося право на вступ до вищої школи без вступних іспитів. Про це зазначалося в самому атестаті про закінчення повного курсу середньої школи, позначеному посрібленою або позолоченою рамкою³⁴.

Архівні документи повідомляють про результати вступних кампаній в Уманському ІСВ. Перший набір вишу у 1930 р. склав 120 осіб³⁵. У 1931 р. було прийнято 117 студентів, серед яких 10,3% були вихідцями з робітників, 2,6% – батраків, 39,3% – колгоспників, 9,4% – селян-одноосібників, 2,6% – середняків, 34,1% – службовців. 12,1% першокурсників склали комуністи, 23,2% – комсомольці³⁶. У 1932 р. в інститут прийняли 140 студентів. Серед них – 50 робітників, 2 батраки, 48 колгоспників, 3 одноосібники, 36 службовців, 1 кустар; 133 українці, 4 євреї, 2 росіян, 1 поляк; 5 членів КП(б)У, 30 – ЛКСМУ. 51 особа до вступу у виш закінчила робітфак, 15 – технікум, 2 – школу I ступеня, 29 – школу II ступеня, 43 – інші навчальні заклади. За віком переважали 21-24-річні – 55 осіб. Студенти до 20 років склали 25 осіб, 25-28 р. – 17, 29-32 р. – 15, понад 32 р. – 7. Загалом, конкурс при вступі був низьким. На 140 місць подали лише 146 заяв. Впродовж року у виш добрали ще 17 осіб³⁷. В Уманський ПТ у тому ж році на шкільний, дошкільний і позашкільний відділи планували набрати 240 осіб, у т.ч. на денну форму навчання – 150, вечірню – 90³⁸.

У Черкаському педінституті у 1933 р. набрали 150 осіб³⁹. У 1935 р. план прийому склав 360 осіб: на фізико-математичний факультет мали набрати 210 студентів, хіміко-біологічний – 150. Особливого ажіотажу серед абітурієнтів не спостерігалось. Було подано лише 500 заяв про вступ. Однак, навіть за таких умов перевищили план набору і прийняли до вишу 400 осіб⁴⁰.

Наявні матеріали певною мірою дають змогу прослідкувати кількісний склад студентів. У Черкаському ІНО станом на 1 вересня 1921 р.

навчалося лише 96 студентів⁴¹. Хоча набір, як зазначалося вище, складав 214 осіб. Суттєве зменшення контингенту пояснюється скрутними матеріальними умовами життя молоді. З 96 студентів 51 особа навчалася на природничому відділі, 34 – історико-філологічному, 11 – фізико-математичному⁴². Очевидно, що зменшення контингенту студентів стало однією із причин реорганізації навчального закладу. У Черкаському ПТ на початку 1925-1926 н.р. навчалося 112 студентів⁴³, у грудні 1925 р. – 106⁴⁴, у червні 1926 р. – 119⁴⁵, у 1927 р. – 107⁴⁶, у вересні 1928 р. – 161⁴⁷, у 1929-1930 н.р. – 201⁴⁸.

Кількісно зросло студентство Уманського ПТ. У 1925 р. тут здобували освіту 115 студентів⁴⁹, у 1926 р. – 127⁵⁰, у січні 1927 р. – 159⁵¹, у листопаді того ж року – близько 200⁵², у 1928 р. – 179⁵³, у 1930 р. – 319⁵⁴.

У Золотоноші в місцевому ПТ на початку 1925-1926 н.р. навчався 131 студент⁵⁵, у грудні 1925 р. – 165⁵⁶, у 1928 р. – 171⁵⁷. У Корсунському ПТ у вересні 1925 р. навчалися 149 студентів⁵⁸, у 1926 р. – 134⁵⁹, на початку 1927 р. – 157⁶⁰, у 1934 р. – 318⁶¹.

Спостерігалось зростання студентських контингентів в інститутах, які на початку 1930-х рр. постали в Черкасах і Умані. Так, у Черкаському ІСВ наприкінці жовтня 1930 р. було 249 студентів⁶², у травні 1931 р. – 323⁶³. На початку вересня 1933 р. у педінституті здобували освіту 364 студенти⁶⁴, у 1934 р. – 558⁶⁵, на початку 1936 р. – 594⁶⁶.

Уманський ІСВ станом на 29 грудня 1930 р. об'єднував 117 студентів⁶⁷, у травні 1931 р. – 223⁶⁸, у грудні того ж року – 305⁶⁹, у квітні 1932 р. – 277⁷⁰, у жовтні 1932 р. – 434⁷¹ (за іншими даними – 360), наприкінці 1932-1933 н.р. – 257⁷², на початку вересня 1933 р. – 379⁷³.

Розподіл студентів за статтю показано у таблиці № 1.

Таблиця № 1⁷⁴

**Статевий склад студентів педагогічних навчальних закладів
Черкащини (20-30-ті рр. ХХ ст.)**

Навчальні заклади	Роки							
	На 1 січня 1927 р.		Грудень 1929 р.		Кінець 1929-1930 н.р.		1934 р.	
	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
Уманський ПТ	99	60	200	119	*	*	*	*
Черкаський ПТ	52	55	*	*	124	142	*	*
Золотоношський ПТ	88	83	*	*	*	*	*	*
Корсунський ПТ	90	67	*	*	*	*	*	*
Черкаський педінститут	*	*	*	*	*	*	294	264

* Даних не виявлено.

Що стосується національного, соціального та статевого розподілу студентів, то маємо лише, на жаль, фрагментарні дані. Так, у 1929-1930 н.р. у Черкаському ПТ 46 студентів були вихідцями із робітників, 13 – наймитів, 168 – селян, 16 – трудової інтелігенції, 15 – службовців, 6 – кустарів⁷⁵. 14 осіб входили до КП(б)У, 73 – ЛКСМУ. За національністю абсолютно переважали українці – 225 осіб. 30 студентів були євреями, 7 – росіянами, 1 – поляком⁷⁶.

В Уманському ІСВ у квітні 1932 р. у середовищі студентів робітники становили 22%, селяни – 34,6%, службовці – 14%. 19% студентів були комуністами, 26% – комсомольцями⁷⁷. На початку 1932-1933 н.р. в інституті серед студентства налічувалося 64 робітники, 143 колгоспники, 6 одноосібників-бідняків, 2 одноосібники-середняки, 9 службовців, 134 вчителі, 1 кустар; 28 членів і кандидатів в члени КП(б)У, 94 члени ЛКСМУ⁷⁸. У Черкаському педінституті у 1934 р. 14% студентів становили робітники, 74% – селяни⁷⁹.

Таким чином, у 1920-1930-ті рр. педагогічні навчальні заклади Черкащини відповідно до тих змін, які здійснювала радянська влада в освітній сфері, зазнали ряду реорганізацій, зокрема, змінюючи свій статус. Певну увагу в вищих приділяли формуванню студентського складу. В основу підбору молоді було покладено класовий принцип, за яким перевага при вступі надавалася робітникам і трудовому селянству. Важливим джерелом поповнення студентського складу були робітфаки, працювали також і підготовчі курси. Конкурси при вступі, як правило, були невисокими. Все ж, поступово кількісний склад студентства Черкаського краю зростає.

Примітки

1. Мельниченко В.М. Моя Черкащина (історія рідного краю від найдавніших часів до сучасності): навч.-метод. посіб. для вчителів та викладачів навч. закладів усіх типів / В.М.Мельниченко. – Черкаси: Вертикаль, 2006. – 232 с.
2. Бушин М.І. Місто Умань: історичні портрети, події, факти / М.І. Бушин, О.І. Гуржій, А.Г. Палій. – Черкаси: ЦНТЕІ, 2010. – 262 с.
3. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Черкаська область [ред. рада вид.: В.Г. Кремень (гол.) [та ін.]; редкол. тому: А.І.Кузьмінський (гол.) [та ін.]. – К.: Знання України, 2010. – 351 с.
4. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Історія. Звершення. Особистості / [редкол.: А.І. Кузьмінський (гол.), В.І. Бойко, Л.В. Швидка та ін.]. – К.: Світ успіху, 2009. – 208 с.
5. Вища педагогічна освіта... – С. 157.
6. Мельниченко В.М. Вказана праця. – С. 163; Вища педагогічна освіта... – С. 209; Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 292. – Арк.1-1зв.; Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького: 1921-2001: іст. нарис / [уклад.: І.І. Кукурудза, О.Г. Перехрест; редкол.: А.І. Кузьмінський (гол.), О.П. Безкопильний, О.І. Богатирьов та ін.]. – К.: АртЕк, 2001. – С. 13.

7. Звігальський Ю. Професійна освіта на Україні /Ю.Звігальський, М.Іванов. – Б.м., б.в., 1927. – С. 265.
8. Вища педагогічна освіта... – С. 210.
9. Там само. – С.162; ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 8. – Спр. 399. – Арк. 177-178; Державний архів Вінницької області (ДАВО). – Ф.Р. 1179. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк.86; Правила і програми для вступу до інститутів, технікумів та робітфаків УСРР на 1929/30 академічний рік (Державний науково-методичний комітет НКО УСРР ухвалив для вжитку, як поради́ник для вступу до ви́шів та робфа́ків). – Б.м.: Пролетарий, б.р. – С. 24-25; Відчит Черкаського округового виконавчого комітету за 1925 рік. – Черкаси: Держ. друкарня, 1926. – С. 72-73; Культурное строительство в Черкаской области (1917-1980): сб. док. и материал. / [сост.: Н.И. Береза, В.Н. Болтенков, С.И. Кононенко и др.; редкол.: Г.В. Суховершко (отв. ред.), Н.И. Береза, В.Н. Болтенков и др.]. – Днепропетровск: Промінь, 1989. – С. 65.
10. Державний архів Черкаської області (ДАЧО). – Ф.Р. 1184. – Оп. 1. – Спр. 109. – Арк. 2.
11. Там само. – Ф.Р. 193. – Оп. 8. – Спр. 854. – Арк.114; Ф.Р. 4636. – Оп. 1. – Спр. 48. – Арк.41; Черкаський національний університет... – С. 23.
12. Вища педагогічна освіта... – С. 211.
13. Культурное строительство... – С. 69.
14. Вища педагогічна освіта... – С. 211; Черкаський державний педагогічний інститут імені 300-річчя возз'єднання України з Росією / [відп. за вип. В.І.Солдатов]. – Черкаси: Облполіграфвидав, 1980. – С.1.
15. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 9. – Спр. 1800. – Арк. 2; Оп. 10. – Спр. 1485. – Арк. 33; ДАЧО. – Ф.Р. 3990. – Оп. 1. – Спр. 45. – Арк. 2; Спр. 146. – Арк. 23; Мельниченко В.М. Вказана праця. – С. 163; Коваленко. Більше уваги готуванню педагогічних кадрів / Коваленко // Колгоспна правда. – Умань. – 1990. – 23 серпня. – №101. – С. 4; Материали по реорганизации вузов, втузов, техникумов и рабфактов СССР: сб. постановл. и распоряж. ЦИК и СНК СССР и список учеб. завед. – М.: Отдел печати и информации СНК СССР и СТО, Гос. изд-во РСФСР, 1930. – С. 144.
16. ДАЧО. – Ф.Р.1418. – Оп.1 [історична довідка]. – Арк.2; Нариси історії Черкаської обласної партійної організації / [редкол.: Г.В.Суховершко (кер.), В.І.Бурий, В.І.Грибенко та ін.]. – Дніпропетровськ: Промінь, 1981. – С. 45.
17. Священко З.В. Становлення та розвиток музею історії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / З.В. Священко // Краєзнавство Черкащини / [редкол.: В.М. Мельниченко (ред.), Г.І. Березняк, М.І. Борщ та ін.]. – К.: Наук. світ, 2004. – №7, спецвипуск. – С. 75.
18. Вища педагогічна освіта... – С. 165.
19. Материали по реорганизации... – С. 153.
20. Вища педагогічна освіта... – С. 156.
21. ДАЧО. – Ф.Р. 262. – Оп. 1. – Спр. 29. – Арк. 27.
22. Список інститутів, технікумів та робфаків. За даними на початок 1925/26 учбового року / НКО УСРР, стат.-інформ. відділ. – Б.м.: Держ. вид-во Укр., 1925. – С. 12, 13.
23. Шевченківщина: стат. довідник на 1928 рік / Шевченківс. округ. стат. бюро. – Черкаси: Держ. друкарня, 1928. – С. 23.

24. Вища педагогічна освіта... – С. 153.
25. Черкаський національний університет... – С. 22.
26. Вища педагогічна освіта... – С. 210.
27. ДАЧО. – Ф.Р. 203. – Оп. 1.– Спр. 44. – Арк. 4-5.
28. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 9. – Спр. 1800. – Арк. 101; Сенчило В. Педагогічному інституту імені П.Г. Тичини 50 / В.Сенчило // Уманська зоря. Орган Уманського міського і районного комітетів КПУ, міської і районної Ради народних депутатів Черкаської області. – 1980. – 2 вересня. – С. 3.
29. Вища педагогічна освіта... – С. 167.
30. ДАВО. – Ф.П. 136. – Оп. 6. – Спр. 20. – Арк. 24.
31. Вища педагогічна освіта... – С. 171.
32. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 148. – Арк. 19.
33. Там само. – Оп. 9. – Спр. 1800. – Арк. 42-42зв.
34. Вища педагогічна освіта... – С. 172.
35. ДАЧО. – Ф.Р. 3990. – Оп. 2.– Спр. 146. – Арк. 23.
36. ДАВО. – Ф.П. 136. – Оп. 6. – Спр. 20. – Арк. 24.
37. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп.11. – Спр. 148. – Арк. 15.
38. ДАВО. – Ф.П. 136. – Оп. 6. – Спр. 21. – Арк. 3.
39. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 329. – Арк. 49.
40. Культурное строительство... – С. 69.
41. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 292. – Арк. 6.
42. Вища педагогічна освіта... – С. 210.
43. Список інститутів... – С. 12.
44. Культурное строительство... – С.88; Черкаська округа. Матеріали до опису округ УСРР / Центр. стат. управл. УСРР. – Харків, 1926. – С. 5.
45. Відчит Шевченківського округового виконавчого комітету за 1925-26 рік XI-му Округовому З'їздові Рад Шевченківщини. – Черкаси: Держ друкарня, [1926]. – С. 90.
46. Народня освіта України. Установи професійної та політичної освіти на 1 січня 1927 р. // Статистика України. – Серія VII. Статистика народньої освіти. – Вип. 2. – Т. VIII. – №152. – Харків: Центр. стат. управл. УСРР, 1929. – С.39; Шевченківщина... – С. 23.
47. ДАЧО. – Ф.Р. 203. – Оп. 1.– Спр. 305. – Арк. 1зв.
48. Там само. – Спр. 44. – Арк. 24; Відчит Черкаського Районового Виконавчого Комітету рад робітничих селянських та червоноармійських депутатів 1929-1931 р. V Районовому з'їзду Рад. – Черкаси: Держ. друкарня, 1931. – С. 49.
49. Гуманська округа: матеріали до опису округ УСРР / Центр. стат. управл. – Харків, 1926. – С. 4.
50. Список інститутів... – С. 12.
51. Народня освіта України... – С. 39.
52. Культурное строительство... – С. 43.
53. Матеріали до звіту Уманського округового виконавчого комітету на III-ій сесії Всеукраїнського Виконавчого Комітету робітничих, селянських і червоноармійських депутатів X-го скликання. – Умань: Вид. Уманс. окрвиконкому, 1928. – С. 54.

54. Основні показчики народного господарства Гуманщини. В межах районування на 1-ше липня 1930 року / Гуманська округова плянова комісія УСРР. – Гумань: економ.-стат. секція Окргплану, 1930. – С. 39.
55. Список інститутів... – С. 13.
56. Культурное строительство... – С. 38; Черкаська округа... – С. 5.
57. Шевченківщина... – С. 23.
58. Список інститутів... – С. 13.
59. Черкаська округа... – С. 5.
60. Народня освіта України... – С.39.
61. Вища педагогічна освіта... – С.171.
62. ДАЧО. – Ф.Р. 193. – Оп. 1.– Спр. 32. – Арк. 3.
63. Там само. – Арк. 107.
64. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 329. – Арк. 49.
65. Черкащина до VI районного з'їзду Рад (Матеріяли до звіту Черкаського Районного Виконавчого Комітету). – Черкаси: Держ. друкарня, 1934. – С. 59.
66. Культурное строительство... – С. 76.
67. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 9. – Спр. 1800. – Арк. 2.
68. Там само. – Арк. 26.
69. ДАВО. – Ф.П. 136. – Оп. 6.– Спр. 20. – Арк. 24, 26.
70. Там само. – Арк. 18.
71. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 10. – Спр. 1485. – Арк. 34.
72. Там само. – Оп. 11. – Спр. 148. – Арк. 15.
73. Там само. – Спр. 329. – Арк. 49.
74. ДАЧО. – Ф.Р. 203. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 4; Народня освіта України... – С. 39; Шевченківщина... – С.23; Основні показчики народного господарства... – С. 39; Черкащина до VI районного з'їзду Рад... – С. 59.
75. ДАЧО. – Ф.Р. 203. – Оп. 1.– Спр. 44. – Арк. 4.
76. Там само. – Арк. 5.
77. ДАВО. – Ф.П. 136. – Оп. 6.– Спр. 20. – Арк. 18.
78. ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 148. – Арк. 15.
79. Черкащина до VI районного з'їзду Рад... – С. 59.

Summary

This article deals with the reorganization of pedagogical educational establishments of Cherkasy in 20-30th of the XX century. The article shows the admission of students, their sexual, national, party, social and age-dependent structure.

Key words: *students, institute, technical school, admission, campaign.*

Одержано 17 лютого 2013 р.